

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

اهداف و اولویت‌های گروه ویژه اقدام مالی (FATF) در ۲۰۲۴ - ۲۰۲۶؛ بینش‌هایی برای ایران

گزارش سیاستی

شهریور ۱۴۰۳

www.mbri.ac.ir

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

شماره گزارش: MBRI-PR-140332

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: اهداف و اولویت‌های گروه ویژه اقدام مالی (FATF) در ۲۰۲۴-۲۰۲۶؛ بینش‌هایی برای ایران

نویسنده: محمد ارباب‌افضلی

ناظر علمی: فاطمه مهجوریان

واژگان کلیدی: گروه ویژه اقدام مالی (FATF)، مبارزه با پول‌شویی، تأمین مالی تروریسم، تأمین مالی اشاعه، دارایی‌های مجازی، ارزیابی ریسک ملی (NRA).

طبقه‌بندی JEL: K23، H26، F53، F51

تاریخ انتشار گزارش: شهریور ۱۴۰۳

خلاصه مدیریتی

اگرچه سریال پرفراز و نشیب تعاملات ایران و FATF طی سال‌های گذشته در آخرین فصل خود به بن‌بست رسیده، ملموس شدن آثار و پیامدهای اقتصادی-سیاسی حل‌نشدن این مسئله طی این مدت از یک‌سو و مطرح‌شدن دوباره رویکردهای ناظر بر اصلاح و بهبود روابط بین‌المللی با هدف حل مشکلات اقتصادی در وعده‌های انتخاباتی و نیز اولویت‌های سیاست خارجی دولت چهاردهم از سوی دیگر، امیدها را برای گره‌گشایی از روابط ایران و FATF احیا و انتظارات آحاد اقتصادی را تحت‌الشعاع خود قرار داده است.

در این راستا، توجه به این نکته ضروری است که روندهای حاکم بر استانداردها و توصیه‌های FATF نیز طی مدتی که از انقضای برنامه اقدام ایران و توقف تعاملاتش با این نهاد می‌گذرد، دستخوش تغییرات و به‌روزرسانی‌های بسیاری قرار گرفته که ممکن است در روابط آینده میان ایران و این نهاد تأثیرگذار باشد و عملاً انتظارات مضاعفی را علاوه بر آنچه در برنامه اقدام قبلی از ایران انتظار می‌رفته، بر کشور تحمیل کند. از این‌رو، لازم است پیشاپیش نسبت به آگاهی از تغییرات یادشده و طراحی سناریوهایی برای مواجهه با آن‌ها اقدام کرد.

در همین زمینه، بسیاری از روندها و جهت‌گیری‌های جدید FATF در ابتدای دوره ریاست ادواری کشورهای مختلف بر این نهاد، به‌صورت عمومی منتشر می‌شود که تا حد زیادی سیاست‌ها و مواضع FATF را در کوتاه‌مدت و میان‌مدت ترسیم می‌کند. از این‌رو در این گزارش، سعی شده است ضمن مرور مواضع رسمی اعلام‌شده از سوی مکزیک به‌عنوان رئیس دوره‌ای جدید FATF (۲۰۲۴ تا ۲۰۲۶)، بینش‌هایی در قالب سناریوها و احتمالاتی در خصوص آینده روابط ایران و FATF استخراج و بررسی شود. در این راستا، به‌نظر می‌رسد از سرگیری ارتباطات و ادامه تعامل ایران و FATF در دو کانال یا محور اصلی «پیگیری مطالبات و انتظارات قبلی FATF از ایران» و «مطالبات و انتظارات احتمالی جدید FATF از ایران» قابل بحث و پیگیری خواهد بود که از قضا، بخش عمده‌ای از اولویت‌ها و اهداف FATF در دوره پیش رو از پتانسیل اثرگذاری در هر دو کانال یادشده برخوردار است.

فهرست مطالب

۱.....	مقدمه
۱.....	۱ ریاست جدید، اهداف و اولویت‌های جدید
۲.....	۱.۱ پیشبرد «شمول مالی»
۲.....	۲.۱ اطمینان از شروع موفقیت‌آمیز دور جدید ارزیابی‌ها
۳.....	۳.۱ تقویت انسجام شبکه جهانی
۳.....	۴.۱ حمایت از اجرای مؤثر استانداردهای FATF، با تمرکز بر بازیابی دارایی‌ها، شناسایی ذی‌نفعان نهایی؛ و دارایی‌های مجازی
۳.....	۱.۴.۱ بازیابی دارایی‌ها
۳.....	۲.۴.۱ شناسایی ذی‌نفع نهایی
۳.....	۳.۴.۱ دارایی‌های مجازی
۴.....	۵.۱ تأمین مالی تروریسم و «تأمین مالی اشاعه»
۴.....	۶.۱ ابتکارات اضافی
۴.....	۱.۶.۱ ارتباطات
۴.....	۲.۶.۱ تعامل با بخش خصوصی
۵.....	۲ دورنمای روابط ایران و FATF طی دوره ۲۰۲۴ - ۲۰۲۶
۵.....	۱.۲ پیگیری مطالبات و انتظارات قبلی FATF از ایران
۵.....	۱.۱.۲ مروری بر آخرین وضعیت ایران در FATF
۷.....	۲.۱.۲ اقدامات انجام‌شده از سوی ایران پس از منقضی‌شدن برنامه اقدام
۱۰.....	۲.۲ مطالبات و انتظارات احتمالی جدید FATF از ایران
۱۰.....	۱.۲.۲ احتمال درخواست انجام مجدد برنامه «ارزیابی ریسک ملی» و پرداختن به تهدیدات و آسیب‌پذیری‌های بخش «ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی»
۱۲.....	۲.۲.۲ احتمال طرح ملاحظاتی در خصوص ریسک‌های «تأمین مالی اشاعه»
۱۵.....	جمع‌بندی
۱۷.....	منابع و مآخذ

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱. لیست باقی‌مانده مطالبات و انتظارات FATF از ایران بر مبنای برنامه اقدام تعریف‌شده در سال ۲۰۱۶..... ۶
- جدول ۲. لیست نهادهای منطقه‌ای هم‌سبک FATF..... ۸
- جدول ۳. مقایسه نهادهای منطقه‌ای EAG و MENAFATF..... ۹
- جدول ۴. طبقه‌بندی FATF از سرویس‌دهندگان دارایی‌های مجازی (VASP)..... ۱۱
- جدول ۵. تاریخ‌های مقرر و اقدامات مربوط به سازمان ملل متحد در ذیل بندهای غروب توافق در قطعنامه ۲۲۳۱..... ۱۳

مقدمه

هشت سال پیش در مرداد ۱۳۹۵، ایران طی یک توافق با «گروه ویژه اقدام مالی (FATF)»^۱، که «تعهد سطح بالای سیاسی»^۲ نام گرفت، متعهد شد کمبودهای مدنظر این نهاد را در زمینه پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم برطرف کند. این توافق در راستای ادامه سیاست تنش‌زدایی با غرب و با فاصله اندکی پس از تصویب «برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)»^۳ در چهارچوب مذاکرات هسته‌ای با کشورهای ۵+۱ انجام شد و هدف از آن «خروج نام کشور از لیست سیاه FATF» و لغو اقدامات تقابلی سایر کشورها علیه ایران بود. در این مسیر، ایران مطابق با «برنامه اقدام»^۴ در نظر گرفته‌شده برای آن، با تدوین لوایح چهارگانه موسوم به لوایح FATF، توانست با جلب نظر گروه ویژه اقدام مالی تمدید چندباره تعلیق ایران از فهرست سیاه را به‌دست آورد؛ لوایحی که اجرای آن‌ها پیش‌نیازهای لازم را جهت حذف کامل نام ایران از فهرست سیاه این کارگروه فراهم می‌کرد و در قالب ۳۷ توصیه اجرایی و ۴ اقدام تقنینی از سوی FATF به ایران پیشنهاد شده بود. اما پس از مدتی، اجرای برنامه اقدام با کندی مواجه و سپس به دلیل بروز برخی اختلاف‌نظرها در سطوح عالی حاکمیتی بر سر تصویب پیوستن به کنوانسیون‌های موسوم به «پالرمو» و «مقابله با تأمین مالی تروریسم» عملاً متوقف شد. در نتیجه، برنامه اقدام ایران در دی ۱۳۹۶ (ژانویه ۲۰۱۸) منقضی شد و در بهمن ۱۳۹۸ (فوریه ۲۰۲۰)، FATF پس از دو سال و ارائه مهلت‌های چندباره به ایران برای تکمیل همان برنامه اقدام، طی بیانیه خود رسماً اعلام کرد که ایران برنامه اقدام خود را تکمیل نکرده است. در این بیانیه خاطر نشان شد که:

اکنون با توجه به ناکامی ایران در تصویب کنوانسیون‌های پالرمو و تأمین مالی تروریسم مطابق با استانداردهای FATF، این نهاد تعلیق اقدامات متقابل را به‌طور کامل لغو می‌کند و از اعضای خود و از همه حوزه‌های قضایی می‌خواهد تا اقدامات متقابل مؤثر را مطابق با توصیه شماره ۱۹ علیه ایران اعمال کنند.

از آن زمان تاکنون، اگرچه ابتکار عمل در این حوزه همچنان در اختیار ایران بوده است که با تعیین تکلیف لایحه‌های پیوستن به کنوانسیون‌های مورد اشاره یا استمرار عدم تعیین تکلیف آن‌ها موجبات تغییر موضع FATF را فراهم کند، واقعیت آن است که روندهای حاکم بر استانداردها و توصیه‌های این سازمان نیز طی این مدت دستخوش تغییرات و به‌روزرسانی‌های بسیاری قرار گرفته که ممکن است در تعاملات آینده میان ایران و این نهاد تأثیرگذار باشد و عملاً انتظارات مضاعفی را علاوه بر آنچه در برنامه اقدام قبلی از ایران انتظار می‌رفته، بر کشور تحمیل کند. از این رو، لازم است پیشاپیش نسبت به آگاهی از تغییرات یادشده و طراحی سناریوهایی برای مواجهه با آن‌ها اقدام کرد. در همین راستا، بسیاری از روندها و جهت‌گیری‌های جدید FATF در ابتدای دوره ریاست ادواری کشورهای مختلف بر این نهاد، به‌صورت عمومی منتشر می‌شود که تا حد زیادی سیاست‌ها و مواضع FATF را در کوتاه‌مدت و میان‌مدت ترسیم می‌کند. از این رو در این گزارش، سعی شده است ضمن مرور مواضع رسمی اعلام‌شده از سوی مکزیک به‌عنوان رئیس دوره‌ای جدید FATF (۲۰۲۴ تا ۲۰۲۶)، بینش‌هایی در قالب سناریوها و احتمالاتی در خصوص آینده روابط ایران و FATF استخراج و بررسی شود.

۱ ریاست جدید، اهداف و اولویتهای جدید

در مورد ریاست این نهاد، مطابق با بازنگری که در آوریل ۲۰۱۹ انجام شده، دوره ریاست FATF به‌عنوان یک دوره دوساله و با تصدی نماینده هریک از کشورهای عضو به‌شکل دوره‌ای تعیین شده است. به‌عبارت دیگر، ریاست FATF هر دو سال یک‌بار به‌صورت چرخشی بین اعضای آن انجام می‌شود. مطابق این بازنگری، دوره ریاست هر کشور از اول ژوئیه آغاز می‌شود و دو سال پس از آغاز به کار در ۳۰ ژوئن به پایان می‌رسد. رئیس FATF تشکیل و ریاست جلسات «مجمع عمومی»^۵ و «گروه راهبری»^۶ را بر عهده دارد. همچنین، رئیس مسئول رهبری گروه و نمایندگی آن در عرصه بین‌الملل است و بر پیشرفت در اجرای توصیه‌های FATF از طریق «بررسی‌های همتایان»^۷ یا «ارزیابی‌های متقابل»^۸ در کشورهای عضو نظارت می‌کند.

¹ Financial Action Task Force (FATF)

² high-level political commitment

³ Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA)

⁴ action plan

⁵ FATF Plenary

⁶ steering group

⁷ peer reviews

⁸ mutual evaluations

در این راستا در دوره جدید مدیریت گروه ویژه اقدام مالی (FATF)، مکزیك از ۱ ژوئیه ۲۰۲۴ تا ۳۰ ژوئن ۲۰۲۶ (۱۱ تیر ۱۴۰۳ تا ۹ تیر ۱۴۰۵) ریاست FATF را بر عهده خواهد داشت و آن‌چنان‌که از سوی رئیس جدید یعنی خانم «الیسا د آندا مادرآزو»^۱ وعده داده شده، این کشور متعهد به مأموریت‌ها و اولویت‌های راهبردی توافق‌شده میان اعضای FATF در آوریل ۲۰۲۴ است. مطابق با بیانیه ارائه‌شده از سوی خانم مادرآزو، پنج اولویت کلیدی در دوره ریاست مکزیك بر FATF به شرح ذیل است:

۱.۱ پیشبرد «شمول مالی»

دسترسی محدود به خدمات مالی رسمی منجر به اتکای بیشتر به پول نقد و کانال‌های غیرقانونی می‌شود که خطرهای پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم را افزایش می‌دهد. در همین زمینه در سال ۲۰۱۹، FATF تعهد طولانی‌مدت خود را به حمایت و ترویج شمول مالی^۲ در مأموریت خود به‌طور رسمی بیان کرده است. در افق دوساله ریاست مکزیك بر FATF، تلاش خواهد شد با تقویت اجرای «رویکرد ریسک‌محور»^۳ و کاربرد متناسب اقدامات مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم، شمول مالی بیش از پیش توسعه یابد. به این منظور، FATF استانداردها و راهنمایی‌های خود را در مورد شمول مالی به‌روزرسانی خواهد کرد تا استفاده از اقدامات ساده‌سازی‌شده در شرایط کم‌خطر را رواج دهد. FATF همچنین اطمینان حاصل خواهد کرد که حوزه‌های قضایی و ارزیابان می‌توانند از آموزش‌های به‌روزشده در مورد شمول مالی بهره‌مند شوند. از این رو، این نهاد با تمرکز بر رویکرد ریسک‌محور ناظران، استفاده بیشتر از منابع آموزشی الکترونیکی را ترویج خواهد کرد. همچنین، در راستای تمرکز بیشتر بر ریسک و اثربخشی در دور جدید ارزیابی‌های متقابل، ارزیابان بر این تمرکز خواهند کرد که آیا ناظران از «رویکرد ضابطه‌محور»^۴ به رویکرد ریسک‌محور در اجرای استانداردها حرکت کرده‌اند یا خیر.

از سوی دیگر، FATF برای روشن‌کردن الزامات و ترویج اجرای رویکرد ریسک‌محور استانداردها، با بخش خصوصی همکاری خواهد کرد. بر این اساس، FATF از انجمن‌ها و مجامع موجود برای سازمان‌دهی جلسات منطقه‌ای با شبکه جهانی و شرکا، از جمله بانک جهانی (WB)، صندوق بین‌المللی پول (IMF)، سازمان ملل متحد (UN)، هیئت ثبات مالی (FSB)، گروه کاری شمول مالی G20، و سایر ذی‌نفعان مرتبط که شمول مالی را به‌عنوان وسیله‌ای برای کاهش نابرابری اقتصادی اولویت می‌دهند، استفاده خواهد کرد.

۲.۱ اطمینان از شروع موفقیت‌آمیز دور جدید ارزیابی‌ها

مطابق با برنامه‌ریزی صورت‌گرفته، در مجموع «هفت ارزیابی متقابل جدید»^۵ در FATF تحت ریاست مکزیك تصویب خواهد شد. اولویت اصلی FATF در این دوره ارائه ارزیابی‌های متقابل متمرکزتر، ریسک‌محور، و بموقع‌تر و همچنین حصول اطمینان از اینکه کشورها فرایند را درک کرده و برای آن آماده هستند، خواهد بود. در آماده‌سازی برای این دور جدید ارزیابی‌های متقابل، FATF یک بررسی راهبردی قوی از فرایندهای ارزیابی و پیگیری خود انجام داد که به بازنگری در روش‌شناسی، رویه‌ها، و معیارها برای اولویت‌بندی بررسی‌های کشورهایی با نقص‌های راهبردی در اقدامات خود برای مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم منجر شد. با توجه به این اصلاحات در فرایند ارزیابی، و همچنین بازنگری در ۱۱ توصیه، مکزیك تلاش خواهد کرد تا FATF آموزش‌های لازم را برای اطمینان از آمادگی کشورها و همچنین کیفیت و ثبات پایدار ارزیابی‌ها اولویت‌بندی کند.

¹ Elisa de Anda Madrazo

² financial inclusion

³ Risk-Based Approach (RBA)

⁴ Rule-Based Approach

⁵ مطابق با جدول زمان‌بندی پنجمین دوره از ارزیابی‌های متقابل، ارزیابی مربوط به ۷ کشور مالزی، بلژیک، سنگاپور، اتریش، ایتالیا، کانادا، و ترکیه طی دوره دوساله ریاست مکزیك بر FATF انجام خواهد شد.

۳.۱ تقویت انسجام شبکه جهانی

یکی دیگر از اهداف مکزیک در دوره ریاست بر FATF حفظ و تقویت همکاری بین FATF و نهادهای منطقه‌ای^۱ خود در راستای همراهی با شبکه جهانی و تقویت انسجام در هنگام گذار به دور جدید ارزیابی‌های متقابل است. با درک اهمیت مشارکت راهبردی با شبکه جهانی و همچنین فراگیری و همکاری، مکزیک در مقام ریاست از حوزه‌های قضایی مهمان (ناظر) از نهادهای منطقه‌ای به FATF دعوت می‌کند تا به‌عنوان ناظر به‌صورت چرخشی در جلسات این نهاد شرکت کنند. این ابتکار تنوع بیشتری از دیدگاه‌ها و پیشینه‌ها را از مناطقی که در حال حاضر هیچ عضوی در FATF ندارند، فراهم می‌کند و مشارکت آن‌ها را در گروه‌های کاری و پروژه‌های کلیدی، از جمله به‌عنوان ناظران برای تنظیم استانداردها و ریسک‌ها، افزایش می‌دهد. در نتیجه این امر، FATF از یک سو توجه خود را به چالش‌ها به‌ویژه برای کشورهای کم‌ظرفیت در اجرای استانداردهای FATF و شناسایی راه‌حل‌های مناسب افزایش خواهد داد؛ و از سوی دیگر، شراکت خود را با ناظران برای بسیج منابع ارزیابی، تقویت کشش سیاست‌ها، و هدف‌گذاری بهتر توسعه ظرفیت‌ها در سراسر شبکه جهانی تقویت خواهد کرد.

۴.۱ حمایت از اجرای مؤثر استانداردهای FATF، با تمرکز بر بازیابی دارایی‌ها، شناسایی ذی‌نفعان نهایی؛ و دارایی‌های مجازی

استانداردهای FATF در مورد بازیابی دارایی‌ها، شناسایی ذی‌نفع نهایی و دارایی‌های مجازی اهمیت ذاتی دارند و ارتباط آن‌ها پایه‌ای حیاتی برای اطمینان از اینکه مجرمان منتفع نمی‌شوند، تشکیل می‌دهد.

۱.۴.۱ بازیابی دارایی‌ها

مکزیک طی دوره ریاست خود برای تقویت استانداردهای FATF بر بازیابی دارایی‌ها که تحت ریاست سنگاپور (رئیس دوره‌ای پیشین) تکمیل شده است، متمرکز خواهد ماند و در این راستا راهنمای جدیدی را توسعه خواهد داد که اجرای مؤثر این اصلاحات را تقویت و اجرای آن را با همکاری طیف وسیعی از ذی‌نفعان تشویق خواهد کرد.

۲.۴.۱ شناسایی ذی‌نفع نهایی

برای تقویت اجرای استانداردهای FATF در مورد سازوکارهای شناسایی ذی‌نفعان نهایی، مکزیک اشتراک‌گذاری تجارب در مورد سیستم‌های کارآمد در شناسایی ذی‌نفع نهایی، ابتکارات آموزشی، و ارتباط با بخش خصوصی برای ترویج درک بیشتر، تدوین، و اجرای استانداردهای جدید در این حوزه را تسهیل خواهد کرد.

۳.۴.۱ دارایی‌های مجازی

با توجه به فرصت‌ها و خطرهای ناشی از دارایی‌های مجازی^۲ و چالش‌های اجرای توصیه شماره ۱۵ که توسط گزارش‌های اخیر FATF برجسته شده است، این نهاد در دوره جدید تمرکز مداوم بر این موضوع را برای تسریع اجرای آن فراهم خواهد کرد. کشورها باید استانداردهای FATF را برای دارایی‌های مجازی به‌طور کامل و مؤثر به‌عنوان یک اولویت سطح بالا اجرا کنند. درعین حال، ارائه‌دهندگان دارایی‌های مجازی باید اقدامات پیشگیرانه مشابهی مانند مؤسسات مالی سنتی انجام دهند؛ مانند «بررسی دقیق مشتری»^۳، «نگهداری سوابق»^۴ و «گزارش معاملات مشکوک»^۵. این امر شفافیت تراکنش‌های دارایی‌های مجازی را تضمین و وجوه مرتبط با جرم و جنایت و تروریسم را از مبادلات این نوع دارایی‌ها خارج می‌کند.

¹ FATF-Style Regional Bodies (FSRBs)

² Virtual Assets (VAs)

³ Customer Due Diligence (CDD)

⁴ record keeping

⁵ Suspicious Transaction Reporting (STR)

امروزه، بسیاری از ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی «کسب‌وکارهای پرخطر»^۱ تلقی می‌شوند و از دسترسی به حساب‌های بانکی و سایر خدمات مالی عادی محروم می‌شوند. اگرچه چالش‌های فنی زیادی برای اجرای الزامات FATF در این بخش وجود دارد، پیگیری و پیاده‌سازی این الزامات از سوی کشورها در نهایت باعث افزایش اعتماد به فناوری بلاک‌چین و دفتر کل توزیع شده خواهد شد. اجرای جهانی مؤثر این استانداردها توسط همه کشورها تضمین می‌کند که فناوری‌ها و کسب‌وکارها می‌توانند به رشد و نوآوری مسئولانه خود ادامه دهند و از سوی دیگر، سوءاستفاده‌های مجرمین یا تروریست‌هایی را که در سایه نظارت ضعیف یا فقدان نظارت در حوزه‌های قضایی مختلف در حال افزایش است، محدود خواهد کرد.

۵.۱ تأمین مالی تروریسم و «تأمین مالی اشاعه»

پیگیری و مبارزه با تأمین مالی تروریسم و تأمین مالی اشاعه^۲ جنبه‌ای حیاتی از مأموریت FATF است. در دوره ریاست مکزیک از تلاش برای افزایش و به‌روزرسانی درک خطرات تأمین مالی تروریسم و اطمینان از اینکه اجرای اقدامات مقابله با تأمین مالی تروریسم به‌درستی در فرایند ارزیابی متقابل و پیگیری‌های مرتبط ارزیابی می‌شود، حمایت خواهد شد. FATF بر ارائه دیدگاهی به‌روز از طرح‌های پیچیده فرار از تحریم‌های اعمال شده بر تأمین‌کنندگان مالی اشاعه کار خواهد کرد. این کار به بخش‌های عمومی و خصوصی کمک خواهد کرد تا تغییرات توصیه شماره ۱ را که برای اولین بار در دور جدید ارزیابی‌ها بررسی خواهد شد^۳، اجرا کنند.

۶.۱ ابتکارات اضافی

۱.۶.۱ ارتباطات

ارتباطات مؤثر نقشی حیاتی در پیشبرد مأموریت FATF و تقویت تعهد این نهاد به شفافیت و پاسخ‌گویی دارد. از طریق ارتباطات هدفمند و پیام‌رسانی راهبردی، می‌توان با ذی‌نفعان از نهادهای دولتی، بخش خصوصی، جامعه مدنی، دانشگاه‌ها، و عموم مردم به‌شکلی گسترده‌تر درگیر شد. در تکمیل این شبکه ارتباطی، FATF به تقویت تعامل خود با سایر مجامع و سازمان‌های بین‌المللی – از جمله ناظران FATF – ادامه خواهد داد.

۲.۶.۱ تعامل با بخش خصوصی

نهاد FATF رابطه طولانی‌مدتی با بخش خصوصی داشته است که از طریق مشاوره‌های عمومی هدفمند و یک انجمن همکاری سالانه با بخش خصوصی توسعه یافته است. طی دوره ۲۰۲۴-۲۰۲۶، از این فرصت‌ها برای احیای رابطه و تعامل با بخش خصوصی و افزایش تنوع‌بخشی و جغرافیایی نمایندگی بخش خصوصی در کار FATF استفاده خواهد شد. در مجموع با توجه به اهمیت حفظ یک دستور کار متمرکز، این اولویت‌ها در دستور کار قرار دارند تا تغییرات قابل‌توجهی که در سال‌های اخیر انجام شده است، تثبیت کنند و پیشرفت‌های حاصل شده را حفظ کنند.

¹ risky businesses

² Proliferation Finance (PF)

³ گروه ویژه اقدام مالی در اوت ۲۰۲۰، طی فراخوانی به تمام کشورهای عضو از آن‌ها خواست تا تغییرات پیشنهادی در توصیه شماره ۱ را که ناظر به بررسی و ارزیابی ریسک‌های مرتبط با تأمین مالی اشاعه بود، بررسی و نظرات خود را در خصوص این تغییرات تا پایان همان ماه ارسال کنند. در نهایت پس از بررسی پیشنهادها، این موارد به متن نهایی توصیه شماره ۱ افزوده و تصویب شد: «کشورها باید خطرات تأمین مالی اشاعه برای کشور را شناسایی، ارزیابی، و درک کنند. در چهارچوب توصیه ۱، «ریسک تأمین مالی اشاعه» که به‌طور دقیق و فقط به نقض احتمالی، عدم اجرا یا فرار از تعهدات تحریم‌های مالی هدفمند تصریح شده در توصیه ۷ اشاره دارد به‌طور مؤثر کاهش یابد، از جمله تعیین یک مرجع یا سازوکار برای هماهنگی اقدامات برای ارزیابی ریسک‌ها و تخصیص منابع به‌طور مؤثر برای این منظور. در مواردی که کشورها ریسک‌های بالاتری را شناسایی می‌کنند، باید اطمینان حاصل کنند که به اندازه کافی به چنین ریسک‌هایی رسیدگی می‌کنند. در مواردی که کشورها ریسک‌های کمتری را شناسایی می‌کنند، باید اطمینان حاصل کنند که اقدامات اعمال شده متناسب با سطح ریسک تأمین مالی اشاعه است، درحالی‌که همچنان از اجرای کامل تحریم‌های مالی هدفمند همان‌طور که در توصیه ۷ لازم است اطمینان حاصل کنند». این مسئله در متدولوژی جدید ارزیابی FATF که در سال ۲۰۲۳ تدوین شده، به کشورها ابلاغ و مقرر شده است تا از سال ۲۰۲۴ در دور جدید ارزیابی کشورها ملاک عمل قرار گیرد.

همچنین در پایان، عنوان شده است که ریاست جدید منتظر همکاری با همه اعضا، اعضای وابسته، و شرکاست و بازتاب‌دهنده دیدگاه‌های متنوع در جامعه جهانی خواهد بود. مکزیک امیدوار به گذراندن یک دوره ریاست موفق است که با همکاری و تعهد مشترک به مأموریت و اهداف FATF هدایت می‌شود.

۲ دورنمای روابط ایران و FATF طی دوره ۲۰۲۴-۲۰۲۶

اگرچه در سال‌های گذشته مسئله FATF از یک بحث فنی به مسئله‌ای سیاسی در کشور تبدیل شد و در نهایت هم سریال پرفراز و نشیب تعاملات ایران و این نهاد در آخرین فصل خود به بن‌بست رسیده، ملموس‌شدن آثار و پیامدهای اقتصادی و سیاسی حل‌نشدن این مسئله طی این مدت از یک سو و مطرح‌شدن دوباره رویکردهای ناظر به اصلاح و بهبود روابط بین‌المللی با هدف حل مشکلات اقتصادی، در وعده‌های انتخاباتی و نیز اولویتهای سیاست خارجی دولت چهاردهم از سوی دیگر، امیدها را برای گره‌گشایی از روابط ایران و FATF احیا و انتظارات آحاد اقتصادی را تحت‌الشعاع خود قرار داده است. در این زمینه، به نظر می‌رسد در مقطع کنونی چنانچه عزمی جدی برای حل‌وفصل این مسئله در داخل کشور شکل گیرد، از سرگیری ارتباطات و ادامه تعامل ایران و FATF در دو کانال یا محور اصلی «پیگیری مطالبات و انتظارات قبلی FATF از ایران» و «مطالبات و انتظارات احتمالی جدید FATF از ایران» قابل بحث و پیگیری خواهد بود.

۱.۲ پیگیری مطالبات و انتظارات قبلی FATF از ایران

۱.۱.۲ مروری بر آخرین وضعیت ایران در FATF

در مرداد ۱۳۹۵ (ژوئن ۲۰۱۶)، ایران طی یک توافق که FATF آن را «تعهد سطح بالای سیاسی» می‌نامد، متعهد شد کمبودهای راهبردی خود را در زمینه پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم برطرف کند؛ زمانی که برنامه ایران و FATF برای تحقق هدف خروج نام ایران از لیست سیاه این نهاد و لغو اقدامات تقابلی آغاز شد و در این مسیر ایران مطابق با برنامه اقدام در نظر گرفته‌شده برای آن، با تدوین لوایح چهارگانه موسوم به لوایح FATF توانست با جلب نظر گروه ویژه اقدام مالی تمديد چندباره تعلیق ایران از فهرست سیاه را به‌دست آورد؛ لوایحی که اجرای پیش‌نیازهای لازم را جهت حذف کامل نام ایران از فهرست سیاه این کارگروه فراهم می‌کرد. در واقع، این پیش‌نیازها در قالب ۳۷ توصیه اجرایی و ۴ اقدام تقنینی از سوی FATF به ایران پیشنهاد شد. اما پس از مدتی، اجرای برنامه اقدام با کندی مواجه و سپس به دلیل بروز برخی اختلاف‌نظرها در سطوح عالی حاکمیتی بر سر تصویب پیوستن به «کنوانسیون مبارزه با جرائم سازمان‌یافته فراملی سازمان ملل متحد (کنوانسیون پالمو)»^۱ و «کنوانسیون بین‌المللی جلوگیری از تأمین مالی تروریسم (CFT)»^۲ عملاً متوقف شد.

در نتیجه، برنامه اقدام ایران در دی ۱۳۹۶ (ژانویه ۲۰۱۸) منقضی شد و در بهمن ۱۳۹۸ (فوریه ۲۰۲۰)، FATF پس از دو سال و ارائه مهلت‌های چندباره به ایران برای تکمیل همان برنامه اقدام، طی بیانیه خود رسماً اعلام کرد که ایران برنامه اقدام خود را تکمیل نکرده است. در این بیانیه خاطرنشان شد که «اکنون با توجه به ناکامی ایران در تصویب کنوانسیون‌های پالمو و جلوگیری از تأمین مالی تروریسم مطابق با استانداردهای FATF، این نهاد تعلیق اقدامات متقابل را به‌طور کامل لغو می‌کند و از اعضای خود و همه حوزه‌های قضایی می‌خواهد تا اقدامات متقابل مؤثر را مطابق با توصیه شماره ۱۹ علیه ایران اعمال کنند».

باید توجه داشت که حتی در صورت تعیین تکلیف این دو کنوانسیون در سطوح عالی کشور، مطالبات و انتظارات دیگری هم از سوی FATF همچنان مطرح است، زیرا بر اساس بیانیه عمومی این نهاد، مسئله پیوستن به کنوانسیون‌های پالمو و CFT تنها یک مورد از شش مورد باقی‌مانده در برنامه اقدام ایران هستند که عملاً به دلیل متوقف‌ماندن ایران در این مرحله، سایر موارد نیز تعیین تکلیف نشده‌اند و هنوز در لیست مطالبات و انتظارات قبلی FATF از ایران (جدول ۱) وجود دارند.

¹ United Nations Convention against Transnational Organized Crime (2000)

² International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (1999)

جدول ۱. لیست باقی‌مانده مطالبات و انتظارات FATF از ایران بر مبنای برنامه اقدام تعریف‌شده در سال ۲۰۱۶

ردیف	مطالبه FATF
۱	تصویب و اجرای کنوانسیون‌های پالرمو و CFT و شفاف‌سازی قابلیت ارائه کمک‌های حقوقی متقابل
۲	جرم‌انگاری کافی تأمین مالی تروریسم، از جمله با حذف معافیت در نظر گرفته‌شده برای گروه‌های دارای هدف «تلاش برای پایان دادن به اشغال خارجی، استعمار و نژادپرستی»
۳	شناسایی و مسدودکردن دارایی‌های گروه‌ها و نهادهای تروریستی، در راستای قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد
۴	حصول اطمینان از استقرار یک نظام «بررسی دقیق مشتری کافی و قابل اجرا» ^۱
۵	نشان دادن نحوه شناسایی و مجازات ارائه‌دهندگان غیرمجاز خدمات انتقال پول/ارزش توسط مقامات و نهادهای ذی‌ربط
۶	حصول اطمینان از برخورداری مؤسسات مالی کشور از قابلیت «تأیید نقل و انتقالات بانکی حاوی اطلاعات کامل فرستنده و ذی‌نفع نهایی»

منبع: گزارش FATF از حوزه‌های قضایی پریسک مشمول فراخوان برای اقدامات تقابلی - فوریه ۲۰۲۴

با بررسی جدول ۱، به نظر می‌رسد که مطالبات اول تا سوم تا حد زیادی از ابعاد حقوقی و سیاسی برخوردار بوده و موارد چهارم تا ششم بیشتر از جنس فنی و نظارتی است. همچنین به احتمال زیاد، مرکز ثقل مناقشات و سایر اختلاف‌نظرهای حقوقی-سیاسی در موارد اول تا سوم نیز بحث درخواست FATF جهت اصلاح قانون مبارزه با تروریسم (مصوب ۱۳۹۴) به منظور حذف معافیت جرم تأمین مالی تروریسم برای گروه‌های مشخص شده «تلاش برای پایان دادن به اشغال خارجی، استعمار، و نژادپرستی» است که این موضوع با اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران مبنی بر «تنظیم سیاست خارجی بر مبنای حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان» (بند ۱۶ اصل سوم قانون اساسی) و «حمایت از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین و استعمارگران» (اصل ۱۵۴ قانون اساسی) در تعارض شناخته می‌شود. این مسئله از جهتی به تعریف تروریسم برمی‌گردد. یکی از مشکلات بحث تروریسم که امکان مقابله فراگیر و همه‌جانبه با آن را با دشواری همراه کرده، عدم توافق بر تعریف و اختلاف دیدگاه کشورها در بیان مصادیق تروریسم است. به همین دلیل با وجود تلاش‌های فراوانی که برای تعریف این جرم صورت گرفته است، تاکنون تعریف جامع و مانعی که مورد قبول اکثریت کشورهای جهان باشد، ارائه نشده است، هرچند در فرهنگ‌های سیاسی، تعریف‌های متعددی از تروریسم قابل دسترسی است؛ به‌طور مثال، بحث «گروه‌های محور مقاومت» و قرائت متفاوت ایران و FATF از اهداف و فعالیت‌های این نهادها، از جمله این عدم توافق‌ها و اختلاف دیدگاه‌هاست که قانون‌گذار در سال ۱۳۹۷ با هدف کمتزکردن این اختلاف‌ها، یکبار نسبت به اصلاح قانون تأمین مالی تروریسم و تأمین نظر FATF اقدام کرده است. در تبصره ۴ ماده ۱ این قانون اصلاحی آمده است: «تعیین مصادیق اعمال، افراد، گروه‌ها، و سازمان‌های تروریستی موضوع این قانون، با لحاظ اصل ۱۵۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و با تأکید بر حق افراد، ملت‌ها، گروه‌ها، و یا سازمان‌های آزادی‌بخش با هدف مقابله با سلطه و اشغال خارجی و استعمار و نژادپرستی بر عهده شورای عالی امنیت ملی است. درحالی‌که به موجب تبصره ۲ ماده ۱ قانون قبلی (مصوب ۱۳۹۴)، قانون‌گذار تعیین مصادیق گروه‌ها و سازمان‌های آزادی‌بخش را بر عهده شورای عالی امنیت ملی قرار داده بود، در قانون اصلاحی (مصوب ۱۳۹۷)، به جای تعیین مصادیق گروه‌ها و سازمان‌های آزادی‌بخش، تعیین مصادیق اعمال، افراد، گروه‌ها، و سازمان‌های تروریستی، بر عهده شورای عالی امنیت ملی قرار داده شده است. این در حالی است که FATF اصلاح یادشده را ناکافی دانسته و این رویکرد جدید قانون‌گذار را به لحاظ مفهومی، فاقد تحول اساسی و ماهوی دانسته و در واقع آن را صرفاً تغییر شکلی قلمداد می‌کند.

بنابراین، به نظر می‌رسد گره‌گشایی از این مسئله و متعاقب آن موارد «تصویب و اجرای کنوانسیون‌های پالرمو و CFT» و «شناسایی و مسدودکردن دارایی‌های گروه‌ها و نهادهای تروریستی» نیازمند انجام «اصلاحات جدی و درعین حال هوشمندانه» در قوانین و مقررات مربوطه است. البته، تغییر رویکرد شکل‌گرفته در جامعه جهانی نسبت به مسئله فلسطین و محکوم کردن جنایات رژیم اشغالگر قدس در محافل مختلف از جمله دادگاه کیفری بین‌المللی (ICC) طی یک‌سال گذشته نیز در مقطع کنونی ظرفیت قابل توجهی را جهت ایجاد اجماع و هماهنگی میان ایران و FATF بر سر بازتعریف ماهیت گروه‌های محور مقاومت شکل داده است که اگر در بستر مذاکراتی مناسبی پیگیری شود، می‌تواند در این زمینه کمک‌کننده باشد. در همین زمینه، استفاده از ظرفیت‌های مورد اشاره مکزیک برای بهره‌گیری از نظرات اعضای ناظر نهادهای منطقه‌ای (مورد اشاره در بخش‌های ۱.۶.۱ و ۳.۱ این گزارش) می‌تواند به شکل‌گیری هرچه بهتر بستر مذاکراتی یادشده کمک کند.

¹ Adequate and Enforceable Customer Due Diligence Regime

در رابطه با موارد فنی و نظارتی موضوع موارد ۴، ۵، و ۶ نیز از آنجا که همه این موارد ناظر به شفافیت مبادلات مالی در داخل کشور هستند و تأمین آن‌ها پیش از آنکه به نوعی «تن دادن به اجبار طرف مقابل» تعبیر شود، در حکم ارتقای شفافیت و سلامت نظام مالی کشور تلقی می‌شود، پیگیری و پیاده‌سازی آن‌ها در چهارچوب قوانین داخلی نه تنها ریسکی را متوجه کشور نمی‌کند، بلکه می‌تواند به‌عنوان ابزاری جهت نشان دادن هرچه بیشتر حسن نیت ایران و حتی پیش شرطی برای انجام مذاکرات آتی به FATF پیشنهاد داده شود. در این خصوص، از آنجا که بحث شناسایی ذی‌نفع نهایی جزو اهداف مهم FATF در دوره پیش رو خواهد بود (مورد اشاره در بخش ۲.۴.۱ این گزارش) و همچنین در سال‌های اخیر دستورالعمل‌های خوبی نظیر «الزام ارائه اسناد در انتقال وجه بیش از سقف مقرر» و نظایر آن در نظام بانکی تهیه و ابلاغ شده، پرداختن به مورد شماره ۶ (حصول اطمینان از قابلیت «تأیید نقل و انتقالات بانکی حاوی اطلاعات کامل فرستنده و ذی‌نفع نهایی» از سوی مؤسسات مالی کشور)، از اولویت برخوردار است.

۲.۱.۲ اقدامات انجام شده از سوی ایران پس از منقضی شدن برنامه اقدام

علاوه بر موارد فوق، طی مدتی که از منقضی شدن برنامه اقدام ایران می‌گذرد، به‌رغم باقی ماندن نام ایران در لیست سیاه FATF، اقدامات مثبت و سازنده‌ای هم در فضای مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم کشور صورت گرفته است که بدون شک در فصل جدید احتمالی روابط ایران و FATF بی‌تأثیر نخواهند بود.

۱.۲.۱.۲ تدوین سند «ارزیابی ریسک ملی»^۱

گروه ویژه اقدام مالی (FATF) پس از اطمینان از تأمین پیش‌نیازهای قانونی داخلی از کشورها و حوزه‌های قضایی خواهان پیوستن به این نهاد، یک برنامه خودارزیابی در قالب «ارزیابی ریسک ملی» را از کشورهای مذکور درخواست می‌کند تا «تهدیدات»^۲ و «آسیب‌پذیری‌های»^۳ مرتبط با ریسک‌های پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم را هم به‌صورت بخشی و هم در سطح کلان اقتصاد شناسایی کنند. در این رابطه، FATF برای کمک به کشورها در انجام ارزیابی ریسک ملی با همکاری بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول کمک‌های فنی لازم را هم ارائه می‌دهد. در پایان بر مبنای ارزیابی کارشناسان این نهاد از اجرای برنامه ارزیابی ریسک ملی، یک برنامه اقدام جهت کاهش «تهدیدات» و «آسیب‌پذیری‌های» مرتبط با ریسک‌های پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم به کشورها ارائه می‌شود.

در همین راستا، طرح تدوین سند ارزیابی ریسک ملی برای اولین بار در سال ۱۳۹۶ و در راستای توصیه‌های گروه ویژه اقدام مالی با بهره‌گیری از کمک‌های فنی تیم مشاور بانک جهانی با دستور مستقیم رئیس‌کل وقت بانک مرکزی در پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی آغاز گردید. علاوه بر همکاری واحد اطلاعات مالی^۴ و دبیرخانه «شورای عالی مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم»^۵ وزارت امور اقتصادی و دارایی و ادارات حوزه نظارت بانک مرکزی ج.ا.ا.، نمایندگان دستگاه‌های مرتبط از وزارت صنعت، معدن و تجارت، گمرک ج.ا.ا.، سازمان بورس و اوراق بهادار ایران، بیمه مرکزی ایران، اتاق بازرگانی ایران، وزارت دادگستری، ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز، کانون نهادهای سرمایه‌گذاری ایران، سازمان مالیاتی، انجمن حسابداران خبره، پلیس آگاهی، ستاد مبارزه با مواد مخدر، پلیس بین‌الملل، وزارت اطلاعات، قوه قضائیه، نمایندگان شبکه بانکی، نمایندگان صنوف مختلف، و نیز نیروی انتظامی در فرایند تدوین چهارچوب اجرایی طرح تدوین سند ارزیابی ریسک ملی نقش داشتند. به‌رغم انجام نسبتاً موفقیت‌آمیز این طرح در آن مقطع، به‌دلیل بروز چالش‌ها میان ایران و FATF بر سر مواردی که تاکنون نیز حل نشده است، ادامه این طرح و ارزیابی نهایی آن که بایستی توسط صندوق بین‌المللی پول انجام می‌شد، ناتمام باقی ماند.

در سال ۱۳۹۸ و در زمان تصویب آئین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پول‌شویی، با هدف بهره‌برداری داخلی از مزایای اجرای ارزیابی ریسک ملی، قانون‌گذار تصمیم گرفت تا در این آئین‌نامه به موضوع ارزیابی ریسک ملی و اتخاذ رویکرد ریسک‌محور پرداخته شود. در این راستا در فصل دوم این آئین‌نامه، مقرر شده است «کارگروه ملی ارزیابی ریسک» و کارگروه‌های ریسک بخش بانک، بیمه،

¹ National Risk Assessment (NRA)

² threats

³ vulnerabilities

⁴ Financial Intelligence Unit (FIU)

⁵ این شورا در سال ۱۳۹۸ و پس از تصویب آئین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پول‌شویی به «شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرائم پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم» تغییر نام داد.

اوراق بهادار، سایر مؤسسات مالی، مشاغل و حرف غیرمالی، ارزیابی تهدید و آسیب‌پذیری ملی، با حضور تمام بخش‌های مرتبط تشکیل شود. وظیفه این کارگروه تدوین سند ریسک ملی با مشارکت سایر نهادهاست.

این سند همان‌گونه که استانداردهای بین‌المللی بر آن تأکید دارند، بایستی به‌صورت مستمر به‌روزرسانی شود و در آئین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پول‌شویی بازه سه تا پنج‌ساله برای انجام این کار در نظر گرفته شده است. در این راستا، کارگروه ملی ارزیابی ریسک و مرکز اطلاعات مالی که مطابق با ماده ۳ آئین‌نامه مذکور مکلف به تهیه سند ریسک ملی شده‌اند، کار تدوین این سند را (خارج از درخواست FATF و بدون استفاده از کمک‌های فنی بین‌المللی) با همکاری تمام دستگاه‌های مورد اشاره در آئین‌نامه از اوایل سال ۱۴۰۰ شروع کرده و در نهایت در اسفند ۱۴۰۲ با حضور اعضای شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرائم پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم طی مراسمی از این سند رونمایی شد.

از نکات مثبت انجام این طرح طی دوره جدید می‌توان به پرداختن به ماژول «شمول مالی» در تدوین سند ریسک ملی اشاره کرد که اگرچه در متدولوژی NRA به‌عنوان یک ماژول اختیاری برای کشورها در نظر گرفته شده، با توجه به در اولویت قرار داشتن این بحث طی دوره پیش رو از سوی مکزیك، پرداختن ایران به این مسئله نیز می‌تواند در آینده مناسبات با نهاد FATF ارزشمند باشد.

از این رو، می‌توان این اقدام را علاوه بر تلاش جهت بهره‌مندی از مزیت‌های ارزیابی ریسک ملی در بخش‌های مختلف اقتصاد، که بر مبنای رویکرد ریسک‌محور و مورد تأکید مکزیك در بند ۱ اولویت‌های اعلامی آن است، اقدامی جهت ارائه تصویری از رویکرد همکارانه و دغدغه‌مند ایران نسبت به ریسک‌های پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم به جامعه بین‌المللی نیز تفسیر کرد که بدون شک در چشم‌انداز روابط آتی ایران و FATF نکته مثبتی به‌شمار می‌رود. در این راستا، انعکاس دستاوردهای انجام این طرح در محافل بین‌المللی همچون نشست‌های گروه منطقه‌ای اوراسیا را می‌توان در راستای رویکرد «تقویت انسجام شبکه جهانی» مکزیك در دوره پیش رو در دستور کار قرار داد.

۲.۲.۱.۲ ارائه رویکردهای همکارانه در مقام عضویت ناظر در نهاد منطقه‌ای اوراسیا

نهاد FATF برای دستیابی به هدف اجرای جهانی توصیه‌های خود، علاوه بر ۴۰ عضو خود، بر یک شبکه جهانی نه‌گانه از «نهادهای منطقه‌ای هم‌سبک خود»^۱ متکی است. این نه نهاد منطقه‌ای نقشی اساسی در ترویج اجرای مؤثر توصیه‌های FATF توسط اعضای خود در مناطق مختلف جهان بر عهده دارند. بیش از ۲۰۰ حوزه قضایی در سراسر جهان از طریق شبکه جهانی این نه نهاد منطقه‌ای و عضویت در آن‌ها، به استفاده از توصیه‌های FATF متعهد شده‌اند. جدول ۲ دربردارنده نام نهادهای منطقه‌ای هم‌سبک FATF است.

جدول ۲. لیست نهادهای منطقه‌ای هم‌سبک FATF

ردیف	نهاد منطقه‌ای هم‌سبک FATF (FSRB)
۱	گروه آسیا-اقیانوسیه در زمینه پول‌شویی (APG) Asia/Pacific Group on Money Laundering (APG)
۲	گروه اوراسیا (EAG) Eurasian Group (EAG)
۳	گروه ویژه اقدام مالی کارائیب (CFATF) Caribbean Financial Action Task Force (CFATF)
۴	گروه مبارزه با پول‌شویی افریقای شرقی و جنوبی (ESAAMLG) Eastern and Southern Africa Anti-Money Laundering Group (ESAAMLG)
۵	کمیته کارشناسان ارزیابی اقدامات مبارزه با پول‌شویی (MONEYVAL) Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures (MONEYVAL)
۶	گروه ویژه اقدام مالی امریکای لاتین (GAFILAT) Financial Action Task Force of Latin America (GAFILAT)
۷	گروه اقدام علیه پول‌شویی در افریقای مرکزی (GABAC) Action Group against Money Laundering in Central Africa (GABAC)
۸	گروه اقدام بین‌دولتی علیه پول‌شویی در غرب افریقا (GIABA) Inter-Governmental Action Group against Money Laundering in West Africa (GIABA)
۹	گروه ویژه اقدام مالی خاورمیانه و شمال افریقا (MENAFATF) Middle East and North Africa Financial Action Task Force (MENAFATF)

منبع: FATF

¹ FATF-Style Regional Bodies (FSRBs)

در همین راستا و با هدف پیشبرد هرچه بهتر تعاملات ایران با FATF، و همچنین بر مبنای توصیه کارشناسان این نهاد، از همان ابتدای امر، عضویت ایران در یکی از نهادهای منطقه‌ای FATF در کنار انجام اقدامات پیش‌بینی‌شده در برنامه اقدام، در دستور کار قرار گرفت. بر این اساس، ابتدا تلاش‌ها و گفت‌وگوهایی برای عضویت ایران در نهاد منطقه‌ای «گروه ویژه اقدام مالی خاورمیانه و شمال آفریقا (MENAFATF)» صورت گرفت که به دلایل مختلفی از جمله التهاب در روابط سیاسی ایران و عربستان سعودی (به‌عنوان یکی از اعضای اصلی MENAFATF) و برخی دیگر از کشورهای عربی به سرانجام نرسید.

پس از آن، ایران درخواست خود را برای عضویت در «گروه اوراسیا (EAG)» ارائه داد و در نهایت در تاریخ ۱۰ ژوئن ۲۰۱۶ در پایان بیست و چهارمین مجمع عمومی FATF، این نهاد به جمهوری اسلامی ایران عضویت ناظر در گروه اوراسیا را اعطا کرد که دستاوردی مثبت برای ایران به‌شمار می‌رفت. این عضویت در آن مقطع علاوه بر هموارکردن مسیر پیشبرد تعاملات با FATF جهت خروج از فهرست کشورهای غیرهمکار، از جنبه‌های دیگری برای ایران دارای مزیت بود. از جمله اینکه به دلیل عضویت ناظر کلیت گروه اوراسیا در MENAFATF، عملاً عضویت ایران در این گروه منطقه‌ای هم به‌طور مستقیم تأمین می‌شد (جدول ۳).

جدول ۳. مقایسه نهادهای منطقه‌ای EAG و MENAFATF

ردیف	نهاد منطقه‌ای (FSRB)	اعضای اصلی	اعضای ناظر
۱	گروه اوراسیا (EAG)	بلاروس، چین، هند، قزاقستان، قرقیزستان، روسیه*، تاجیکستان، ترکمنستان، و ازبکستان	افغانستان، ارمنستان، فرانسه، آلمان، ایران، ایتالیا، ژاپن، کره، مولداوی، مغولستان، مونتنگرو، لهستان، صربستان، ترکیه، اوکراین و ایالات متحده آمریکا
۲	گروه ویژه اقدام مالی خاورمیانه و شمال آفریقا (MENAFATF)	الجزایر، بحرین، جیبوتی، مصر، عراق، اردن، کویت، لبنان، لیبی، موریتانی، مراکش، عمان، تشکیلات خودگردان فلسطین، قطر، عربستان سعودی، سومالی، سودان، سوریه، تونس، امارات متحده عربی، و یمن	صندوق پول عرب، گروه آسیا/اقیانوسیه در زمینه پول‌شویی (APG)، استرالیا، شورای همکاری کشورهای عربی خلیج فارس (GCC)، گروه واحدهای اطلاعات مالی آگمنت (گروه آگمنت)، گروه اوراسیا در مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم (EAG)، FATF، فرانسه، آلمان، صندوق بین‌المللی پول (IMF)، اسپانیا، انگلستان، سازمان ملل متحد (UN)، ایالات متحده آمریکا، بانک جهانی (WB)، و سازمان جهانی گمرک (WCO)

* مجمع عمومی FATF از فوریه ۲۰۲۳ عضویت روسیه در FATF را به حالت تعلیق درآورده است؛ اما در عین حال طی همان بیانیه تعلیق تصریح کرده است که فدراسیون روسیه به‌عنوان عضو فعال گروه اوراسیا در مبارزه با پول‌شویی (EAG) عضو شبکه جهانی خواهد بود و حقوق خود را به‌عنوان عضو EAG حفظ خواهد کرد. FATF نیز وضعیت را رصد کرده و در هریک از جلسات عمومی خود بررسی خواهد کرد که آیا زمینه برای رفع یا تعدیل محدودیت‌ها علیه این کشور وجود دارد یا خیر.

منبع: FATF

نکته قابل توجه در این زمینه این است که در سال‌های پس از انقضای برنامه اقدام ایران (۲۰۱۸ به بعد)، به‌رغم باقی ماندن نام ایران در فهرست کشورهای غیرهمکار (لیست سیاه)، همکاری ایران با نهاد منطقه‌ای اوراسیا نه تنها متوقف نشده، بلکه در بخش‌های زیادی توسعه هم یافته است. به‌طور خاص از سال ۱۳۹۸ و پس از تجدید ساختار مرکز اطلاعات مالی که به‌موجب تصویب آئین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم صورت گرفت، و همچنین اتخاذ رویکرد فعالانه‌تر در رأس این نهاد از سال ۱۴۰۰ تاکنون، همکاری‌های گسترده‌ای میان این مرکز با گروه اوراسیا صورت گرفته و نمایندگان بخش‌های مختلف از جمله بانک مرکزی، پلیس امنیت اقتصادی، گمرک جمهوری اسلامی ایران، سازمان امور مالیاتی، و... همراه با رئیس مرکز اطلاعات مالی در نشست‌های این گروه به‌طور منظم شرکت می‌کنند.

در این راستا، با توجه به تأکید FATF بر دعوت از حوزه‌های قضایی مهمان (ناظر) از نهادهای منطقه‌ای برای شرکت در جلسات این نهاد به‌صورت چرخشی با هدف تنوع‌بخشی به دیدگاه‌ها و پیشینه‌ها (اشاره‌شده در بخش ۳.۱ این گزارش)، استمرار رویکرد فعالانه و مشارکتی ایران با محوریت مرکز اطلاعات مالی در گروه اوراسیا می‌تواند فرصت‌های بسیاری برای طرح مباحث موردنظر طرفین و ارائه دیدگاه‌های مختلف در خصوص موارد مورد اختلاف در سطوحی حتی بالاتر از نهاد منطقه‌ای فراهم کند.

۲.۲ مطالبات و انتظارات احتمالی جدید FATF از ایران

همان‌طور که اشاره شد، روندهای حاکم بر استانداردها و توصیه‌های FATF طی مدتی که از انقضای برنامه اقدام ایران و توقف تعاملاتش با این نهاد می‌گذرد، دستخوش تغییرات و به‌روزرسانی‌های بسیاری قرار گرفته است. از این رو، ممکن است FATF تحت تأثیر این موارد مطالبات و انتظارات جدیدی علاوه بر آنچه در برنامه اقدام قبلی از ایران درخواست کرده، متوجه کشور کند. بنابراین، لازم است پیشاپیش نسبت به آگاهی از تغییرات یادشده و طراحی سناریوهایی برای مواجهه با آن‌ها اقدام کرد. به همین منظور در این بخش، به بحث و بررسی در خصوص دو مطالبه و درخواست مهم احتمالی FATF از ایران می‌پردازیم.

۱.۲.۲ احتمال درخواست انجام مجدد برنامه «ارزیابی ریسک ملی» و پرداختن به تهدیدات و آسیب‌پذیری‌های بخش «ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی»^۱

همان‌طور که اشاره شد، تدوین سند ارزیابی ریسک ملی برای اولین بار در سال ۱۳۹۶ و با بهره‌گیری از کمک‌های فنی تیم مشاور بانک جهانی در ایران انجام شد؛ اما، نکته اساسی در این خصوص این است که اجرای طرح مذکور در آن مقطع در قالب نسخه سال ۲۰۱۵ «ابزار عمومی ارزیابی ریسک ملی»^۲ که متشکل از هشت ماژول اصلی (بخش‌های آسیب‌پذیری ملی، تهدید ملی، آسیب‌پذیری مبارزه با تأمین مالی تروریسم، آسیب‌پذیری نظام بانکی، آسیب‌پذیری بازار سرمایه و اوراق بهادار، آسیب‌پذیری صنعت بیمه، آسیب‌پذیری مؤسسات مالی غیربانکی، آسیب‌پذیری مشاغل و حرف غیرمالی^۳) بود، پیگیری شد؛ حال آنکه از سال ۲۰۲۲ به بعد، FATF برنامه ارزیابی ریسک ملی را در کشورهای مختلف در قالب نسخه سال ۲۰۲۲ «ابزار عمومی ارزیابی ریسک ملی»^۴ دنبال می‌کند. تفاوت عمده این نسخه با نسخه ۲۰۱۵ در اضافه‌شدن سه ماژول جدید «اشخاص و ترتیبات حقوقی»^۵، «سازمان‌های غیرانتفاعی»^۶ و «دارایی‌های مجازی و ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی»^۷ به هشت ماژول قبلی است.

در این راستا در صورت درخواست FATF از ایران برای انجام یک برنامه اقدام جدید و در نتیجه انجام یا به‌روزرسانی برنامه ارزیابی ریسک ملی، با توجه به تأکیدات و جهت‌گیری‌های اعلامی مکزیک در راستای پرداختن به بحث دارایی‌های مجازی، انتظار از ایران برای ارزیابی و پرداختن به ریسک‌های دارایی‌های مجازی و ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی در حوزه مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم که از قضا در محافل بین‌المللی نسبت به استفاده ایران از این دارایی‌ها در نقل و انتقالات بین‌المللی و دورزدن تحریم‌ها فضا سازی گسترده‌ای انجام گرفته است، خیلی دور از انتظار نخواهد بود.

بنابراین، از آنجاکه در اجرای مجدد این طرح طی سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲ نیز زیرساخت اصلی در تهیه سند ارزیابی ریسک ملی همان نسخه سال ۲۰۱۵ «ابزار عمومی ارزیابی ریسک ملی» (بدون پرداختن به ارزیابی ریسک دارایی‌های مجازی و ارائه‌دهندگان خدمات مرتبط با آن) بوده است، لازم است از هم‌اکنون نسبت به انجام اقدامات قانونی و تنظیم‌گرانه با هدف انتظام‌بخشی به فعالیت‌های این حوزه که عموماً در سال‌های اخیر و در غیاب چهارچوب‌های نظارتی گسترش چشمگیری نیز داشته‌اند، اقدام کرد. FATF در ماژول دارایی‌های مجازی و ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی، شاخص‌ها و استانداردهای مختلفی را برای شناسایی و مدیریت ریسک‌های این نوع دارایی‌ها پیشنهاد می‌دهد. در یکی از این استانداردها، FATF کشورها و حوزه‌های قضایی مختلف را بر اساس وضعیت قانونی و تنظیم‌گری در حوزه دارایی‌های مجازی به چهار دسته اصلی تقسیم می‌کند:

- ۱- کشورهایی که دارایی‌های مجازی و خدمات وابسته در آن‌ها وضعیت قانونی خاصی ندارند.
- ۲- کشورهایی که دارایی‌های مجازی و خدمات وابسته در آن‌ها قانونی است.
- ۳- کشورهایی که دارایی‌های مجازی و خدمات وابسته در آن‌ها ممنوع است.

¹ Virtual Assets Service Provides (VASPs)

² The Generic NRA TOOL (2015)

³ Designated Non-Financial Businesses and Professions (DNFBPs)

⁴ The Generic NRA TOOL (2022)

⁵ Legal Persons And Arrangements ML Risk Assessment Tool (LP Module)

⁶ Non-Profit Organizations TF Risk Assessment Tool (NPO Module)

⁷ Virtual Assets And Virtual Asset Service Providers ML/ TF Risk Assessment Tool (VA Module)

۴- کشورهایی که معامله با دارایی‌های مجازی در آن‌ها منع شده است، اما خدمات جایگزینی مانند «استخراج و درهم‌آمیزی»^۱ را ارائه می‌دهند.

یکی از کارکردهای اصلی این طبقه‌بندی که معیاری مهم در شناسایی ریسک‌های این حوزه و ارائه پیشنهادها به کشورهای مختلف است، در بحث «ارزیابی ریسک طرف مقابل»^۲ است؛ به نحوی که به تمام مؤسسات و بنگاه‌های اقتصادی در بخش‌های مختلف توصیه می‌شود در همکاری با شرکای تجاری وابسته به کشورها و حوزه‌های قضایی دسته اول و چهارم که در آن‌ها سرویس‌دهندگان دارایی‌های مجازی (VASPs) به دلیل فقدان «چهارچوب‌های نظارتی»^۳ عملاً دارای مجوز تأسیس و فعالیت نیستند، حداکثر احتیاط را لحاظ کنند، زیرا به دلیل عدم دسترسی ضابطین قضایی به اطلاعات هویتی کاربران پلتفرم‌های مبادله، قابلیت رصد و رهگیری تراکنش‌های مشکوک از طریق «انتساب»^۴ آدرس کیف پول‌های مشکوک به پروفایل دارندگان آن کیف پول‌ها امکان‌پذیر نیست. نهاد FATF در این مازول، سرویس‌دهندگان دارایی‌های مجازی را به هفت دسته کلی به شرح جدول ۴ تقسیم‌بندی می‌کند:

جدول ۴. طبقه‌بندی FATF از سرویس‌دهندگان دارایی‌های مجازی (VASPs)

Virtual Asset Wallet Providers	ارائه‌دهندگان کیف پول دارایی‌های مجازی	۱
Virtual Asset Exchanges	صرافی‌های دارایی‌های مجازی	۲
Virtual Asset Broking/Payment Processing	کارگزاران یا پردازش‌کنندگان مبادله دارایی‌های مجازی	۳
Virtual Asset Management Providers	ارائه‌دهندگان خدمات مدیریت دارایی‌های مجازی	۴
Initial Coin Offering Providers	ارائه‌دهندگان خدمات عرضه اولیه سکه	۵
Virtual Asset Investment Providers	ارائه‌دهندگان خدمات سرمایه‌گذاری دارایی‌های مجازی	۶
Validators/Miners/Administrators	اعتبارسنج‌ها، استخراج‌کننده‌ها، و متصدیان	۷

منبع: راهنمای ارزیابی ریسک دارایی‌های مجازی و ارائه‌دهندگان خدمات دارایی‌های مجازی در ابزار عمومی ارزیابی ریسک ملی (NRA 2022)

بر مبنای همین دسته‌بندی FATF در نسخه به‌روزرسانی شده توصیه شماره ۱۵، خودکشورها را به موارد زیر ملزم می‌کند:

- ۱- کلیه VASP‌های فعال در هر کشور (حوزه قضایی) باید «مجوز»^۵ دریافت کند یا «ثبت»^۶ شوند. صدور مجوز یا ثبت جداگانه برای مؤسسات مالی دارای مجوز یا ثبت‌شده قبلی (نظیر بانک‌ها و سایر مؤسسات مالی سنتی) که فعالیت‌های مرتبط با دارایی‌های مجازی را انجام می‌دهند، توصیه نمی‌شود.
- ۲- بررسی انطباق فعالیت‌های VASP‌ها با مقررات و همچنین نظارت کافی بر مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم و اجرای مؤثر توصیه‌های FATF، بایستی حتماً توسط یک «مرجع ذیصلاح»^۷ (و نه از طریق نهادهای خودتنظیم^۸) با قدرت اعمال طیفی از مجازات‌های انضباطی و مالی بر این سرویس‌دهندگان انجام شود.
- ۳- کلیه VASP‌ها بایستی از قابلیت تبادل اطلاعات سریع و سازنده با هم‌تایان خارجی خود برخوردار باشند.
- ۴- کلیه VASP‌ها بایستی از هماهنگی با مقامات مربوطه برای اطمینان از سازگاری الزامات مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم با قوانین حفاظت از داده‌ها و حریم خصوصی و مقررات مشابه برخوردار باشند.
- ۵- کلیه VASP‌ها و سایر نهادهای دخیل در فعالیت‌های دارایی‌های مجازی ملزم به شناسایی، ارزیابی، و انجام اقدامات مؤثر برای کاهش خطرات پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم هستند.

¹ mining and mixing

² counterparty risk

³ regulatory frameworks

⁴ attribution

⁵ license

⁶ register

⁷ competent authority

⁸ self-regulatory bodies

۶- کلیه VASPها ملزم به اجرای طیف گسترده‌ای از اقدامات پیشگیرانه مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم تحت توصیه‌های FATF، از جمله «شناسایی مشتری»^۱، «بررسی دقیق»^۲، «ثبت سوابق»^۳، «گزارش تراکنش‌های مشکوک»^۴، و «غربالگری برای انطباق با تحریم‌ها»^۵ هستند.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، الزام FATF به مواردی همچون لزوم دریافت مجوز یا ثبت فعالیت VASPها از سوی یک مرجع ذیصلاح برخوردار از قدرت اعمال نظارت مؤثر، از موارد بسیار مهم برای این نهاد به‌شمار می‌رود؛ به‌نحوی که از حالت «توصیه» به «الزام» تبدیل شده‌اند. لذا، از آنجا که این مسئله در دور جدید ارزیابی‌های متقابل (که در بخش ۲.۱ به آن پرداخته شد) بسیار حائز اهمیت است، و با توجه به فعالیت‌های رو به گسترش پلتفرم‌های مبادله رمزارز و دیگر انواع توکن‌ها در کشور و همچنین فقدان چهارچوب نظارتی مشخص در این حوزه، لازم است هرچه سریع‌تر بستر لازم برای هدایت و کنترل ریسک‌های موجود در بازار این نوع دارایی‌ها با طراحی یک چهارچوب جامع نظارتی تأمین شود.

۲.۲.۲ احتمال طرح ملاحظاتی در خصوص ریسک‌های «تأمین مالی اشاعه»

FATF از سال ۲۰۲۰ به بعد استانداردهای خود در توصیه شماره ۱ و یادداشت‌های تفسیری آن را مورد بازنگری قرار داده است تا کشورها، مؤسسات مالی و غیرمالی مختلف را ملزم کند ریسک‌های تأمین مالی «اشاعه تسلیحات کشتار جمعی»^۶ (یا به اختصار «تأمین مالی اشاعه») را شناسایی، ارزیابی، و درک کنند و در نهایت و کاهش دهند. تأکید و توجه FATF بر این مقوله تا جایی است که منجر به تغییر ادبیات استانداردهای این نهاد از «AML/CFT» به «AML/CFT/CPF» در تقریباً تمام متون آن شده است. بازنگری‌ها و به‌روزرسانی‌های مورد اشاره که در قالب یک «راهنمای مشخص»^۷ تدوین شده‌اند، توضیح می‌دهد که چگونه هم بخش دولتی و هم بخش خصوصی در کشورهای مختلف باید ریسک‌های تأمین مالی اشاعه را ارزیابی کنند و آن‌ها را کاهش دهند. در این راهنما، نحوه شناسایی و تهیه فهرست به‌روزشده‌ای از شاخص‌های نقض احتمالی، عدم اجرا یا فرار از «تحریم‌های مالی هدفمند»^۸ مورد اشاره در «قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد»^۹ در رابطه با تأمین مالی اشاعه تسلیحات کشتار جمعی ارائه شده است.

همچنین، این راهنما شامل توصیه‌هایی برای ناظران و نهادهای خودتنظیمی است که مسئولیت اطمینان از درستی ارزیابی و کاهش ریسک‌های تأمین مالی اشاعه را در کشورها بر عهده دارند. به بیان دیگر، این راهنما بر نیاز ناظران، مؤسسات مالی، و سایر نهادهای مرتبط برای اعمال تعهدات جدید به شیوه‌ای متناسب با ریسک‌های شناسایی شده تأکید می‌کند. در همین راستا، توصیه‌های FATF شامل اقدامات خاصی است که مکمل «قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد» در رابطه با تأمین مالی اشاعه است و دو محور کلی را دربر دارد:

۱- «رویکرد جهانی»^{۱۰} با هدف جلوگیری از مشارکت «بازیگران غیردولتی» در فعالیت‌های مرتبط با اشاعه طی قطعنامه ۱۵۴۰ شورای امنیت سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۴ و قطعنامه‌های جانشین آن.

۲- «رویکرد خاص کشوری»^{۱۱} که فعلاً فقط علیه دو کشور جمهوری دموکراتیک خلق کره (کره شمالی) و جمهوری اسلامی ایران بر مبنای قطعنامه‌های ۱۷۱۸ (۲۰۰۶) و ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) شورای امنیت سازمان ملل متحد و قطعنامه‌های آتی آن‌هاست.

در این رابطه، FATF در توصیه‌های شماره ۷ و ۲، خود الزامات خاصی را برای اعمال و اجرای این قطعنامه‌ها، به‌ویژه در مورد تحریم‌های مالی هدفمند برای مقابله با تأمین مالی اشاعه ایجاد کرده است. مطابق با توصیه شماره ۷ FATF، کشورها باید تحریم‌های مالی

¹ Know Your Customer (KYC)

² Due Diligence

³ recordkeeping

⁴ suspicious transaction reporting

⁵ screening for sanctions compliance

⁶ Proliferation of weapons of mass destruction (WMD)

⁷ FATF Guidance on Proliferation Financing Risk Assessment and Mitigation (June 2021)

⁸ Targeted Financial Sanctions (TFSs)

⁹ United Nations Security Council Resolutions (UNSCRs)

¹⁰ global approach

¹¹ country-specific approach

هدفمند را بدون تأخیر اجرا کنند تا از قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد، مصوب فصل هفتم منشور سازمان ملل، مربوط به پیشگیری، سرکوب، و اختلال در تکثیر سلاح‌های کشتار جمعی و تأمین مالی آن پیروی کرده باشند. این مسئله در «متدولوژی جدید FATF برای ارزیابی انطباق با توصیه‌های این نهاد و اثربخشی سیستم‌های مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم»^۱ نیز در قالب «نتیجه فوری شماره ۱۱»^۲ برجسته شده است.

با بررسی موارد فوق، به نظر می‌رسد که خاستگاه و منشأ اصلی جهت‌گیری‌ها و انتظارات FATF در رابطه با مسئله تأمین مالی اشاعه در قبال ایران، صرفاً قطعنامه ۲۲۳۱ سازمان ملل متحد است که در سال ۱۳۹۴ و متعاقب تصویب برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) به تصویب شورای امنیت این سازمان رسید. طی این قطعنامه که به‌عنوان بخش «تعهدات شورای امنیت» در قبال محدودسازی فعالیت‌های هسته‌ای ایران در کنار «تعهدات ایالات متحده آمریکا» و «تعهدات اتحادیه اروپا» یکی از اضلاع مهم اقدامات مشترک ایران و گروه ۱+۵ در برجام است، قطعنامه‌های پیشین این شورا در قبال ایران یعنی قطعنامه‌های ۱۶۹۶، ۱۷۳۷، ۱۷۴۷، ۱۸۰۳، و ۱۹۲۹ ملغی شدند؛ اما به‌موجب آن، محدودیت‌های خاصی از جمله تحریم‌های مالی هدفمند برای ایران ایجاد شد. در این باره، توجه به یک نکته ضروری است که به‌رغم خروج ایالات متحده از برجام، سازوکارهای حاکم بر قطعنامه ۲۲۳۱ سازمان ملل متحد همچنان از اعتبار و کارکرد خود برخوردار است. یکی از این سازوکارها طی شدن تاریخ‌ها و زمان‌بندی‌های مورد اشاره در این قطعنامه است که در صورت رعایت پایبندی ایران به تعهدات مورد اشاره در ذیل توافق برجام، در نهایت به «منقضی شدن کامل» قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد و در نتیجه خاتمه تمام مفاد آن می‌انجامد.

در توضیح این مسئله، ذکر این نکته ضروری است که در برجام دو دسته تاریخ و زمان‌بندی پیش‌بینی شده بود. بخشی از این تاریخ‌ها و زمان‌بندی‌ها ناظر به نحوه اجرایی شدن توافق و لغو تحریم‌ها و بخشی دیگر مربوط به رفع محدودیت‌های مدت‌دار و کاهش نظارت‌های باقی‌مانده طی ۲۵ سال بود که از بخش اخیر تحت عنوان «بندهای غروب توافق»^۳ یاد می‌شود. در این راستا، برخی از این بندها به‌طور خاص ناظر به قطعنامه ۲۲۳۱ بود که در جدول ۵ بیان شده‌اند.

جدول ۵. تاریخ‌های مقرر و اقدامات مربوط به سازمان ملل متحد در ذیل بندهای غروب توافق در قطعنامه ۲۲۳۱

ردیف	تاریخ	اقدام	وضعیت	
۱	مهر ۱۳۹۹	October 2020	پایان تحریم سازمان ملل متحد که ایران را از واردات تسلیحات متعارف و هر کشوری را از صادرات بیشتر تسلیحات متعارف به ایران منع می‌کند	سپری شده
۲	مهر ۱۳۹۹	October 2020	پایان ممنوعیت سازمان ملل متحد در دادن ویزا یا اجازه بازدید ده‌ها شخص و نهاد ایرانی که در تحقیقات هسته‌ای، توسعه یا تولید موشک و سایر صنایع دفاعی دست دارند در کشورهای مختلف	سپری شده
۳	مهر ۱۴۰۲	October 2023	پایان محدودیت‌های سازمان ملل متحد بر تحقیق، توسعه، و تولید موشک‌های بالستیک ایران که برای حمل سلاح هسته‌ای طراحی شده‌اند	سپری شده
۴	مهر ۱۴۰۲	October 2023	پایان ممنوعیت سازمان ملل متحد بر واردات و صادرات فناوری‌های مرتبط با موشک، از جمله موشک‌ها و پهپادها با برد ۳۰۰ کیلومتر (۱۸۶ مایل) یا بیشتر	سپری شده
۵	تیر ۱۴۰۳	July 2024	پایان ممنوعیت‌های سازمان ملل متحد بر تولید سانتریفیوژهای IR-6 و IR-8 در ایران	سپری شده
۶	دی ۱۴۰۴	January 2026	منقضی شدن کامل قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد و در نتیجه خاتمه تمام مفاد آن، از جمله سازوکار موسوم به «بازگشت سریع»	باقی مانده
۷	دی ۱۴۰۴	January 2026	پایان بررسی برنامه هسته‌ای ایران از سوی شورای امنیت سازمان ملل متحد	باقی مانده

منبع: پیوست متن قطعنامه ۲۲۳۱ سازمان ملل متحد (۲۰۱۵)

^۱ FATF Methodology for assessing compliance with the FATF Recommendations and the effectiveness of AML/CFT systems (2023)

^۲ بر مبنای متدولوژی جدید ارزیابی FATF که از سال ۲۰۲۳ جایگزین متدولوژی سال ۲۰۱۳ این نهاد شده است، تیم ارزیابی برای تعیین سطح اثربخشی تلاش‌های یک کشور، ۱۱ حوزه کلیدی یا نتایج فوری (Immediate Outcomes) را در آن کشور بررسی خواهد کرد که مورد یازدهم ناظر به بررسی انطباق با توصیه‌های ناظر به تأمین مالی اشاعه است.

^۳ the sunset clauses of the JCPOA agreement

قطعنامه ۲۲۳۱ همچنان دارای محدودیت‌هایی در ارتباط با ایران است که برخی جنبه توصیه‌ای دارد؛ اما همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، در صورتی که برجام به‌نحوی اجرا شود که تحریم‌های سازمان ملل متحد بر اساس «سازوکار موسوم به بازگشت سریع»^۱ علیه ایران برنگردد، حداکثر در دی ۱۴۰۴ قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت لغو و موضوع عدم اشاعه درباره ایران (دولت هدف) به‌طور کامل از دستورکار این شورا خارج خواهد شد. بنابراین، با توجه به اینکه پس از تصویب قطعنامه ۲۲۳۱ هیچ‌گونه «قطعنامه جانشین (آتی)»^۲ پیرو آن صادر نشده، می‌توان انتظار داشت که در صورت عدم بروز مشکل خاصی در این زمینه تا دی ۱۴۰۴، ایران به‌طور کامل از قرارگرفتن در معرض ریسک توصیه‌های ناظر به «رویکرد خاص کشوری FATF در موضوع مقابله با اشاعه» نیز خارج شود.

در خصوص معتبربودن سازوکارهای پیش‌بینی‌شده در این قطعنامه و استمرار پایبندی سازمان ملل متحد به اجرای تعهدات تصریح‌شده در آن، می‌توان به نامه رسمی دبیرخانه این سازمان در تاریخ ۱۹ اکتبر ۲۰۲۳ (۲۷ مهر ۱۴۰۲) به جمهوری اسلامی ایران مبنی اعلام رسمی پایان محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های این سازمان بر برنامه‌های مربوط به طراحی و توسعه موشک‌ها و پهپادها در ایران (بندهای ۳ و ۴ جدول ۵) اشاره کرد که مبنای اصلی مکاتبات وزارت امور اقتصادی و دارایی با FATF در موضوع «درخواست حذف نام جمهوری اسلامی ایران از ذیل توصیه ۷ و سایر اسناد مرتبط این نهاد با قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد» قرار گرفت و در نهایت منجر به خروج ایران از ذیل اقدامات مندرج در توصیه ۷ FATF شد.

اما در این خصوص توجه به این نکته ضروری است که پس از خروج ایالات متحده از برجام، این کشور تلاش‌های بسیاری کرد تا با ارائه شواهد و مصادیق مختلف زمینه را برای اثبات «عدم اجرای قابل‌توجه تعهدات» ایران در ذیل برجام و در نتیجه فعال‌شدن سازوکار بازگشت سریع تحریم‌های سازمان ملل فراهم کند. در همین راستا در تاریخ ۱۸ اکتبر ۲۰۲۳ هم‌زمان با روز اعلام پایان محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های سازمان ملل متحد بر برنامه‌های مربوط به طراحی و توسعه موشک‌ها و پهپادها در ایران (بندهای ۳ و ۴ جدول ۵)، وزارت امور خارجه ایالات متحده با شکل‌دهی ائتلافی متشکل از ۴۶ کشور دیگر^۳ تحت عنوان کشورهای حامی «ابتکار امنیتی اشاعه»^۴ طی بیانیه‌ای مشترک سعی در زیر سؤال بردن برنامه‌های موشکی ایران کرد و مدعی شد:

اگرچه در ۱۸ اکتبر ۲۰۲۳، محدودیت‌های مندرج در قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) شورای امنیت سازمان ملل برای محدودکردن برنامه موشکی بالستیک ایران به پایان می‌رسد، برنامه موشکی ایران همچنان یکی از بزرگ‌ترین چالش‌ها در برابر تلاش‌های بین‌المللی منع اشاعه است. امروز، ایران بزرگ‌ترین موجودی موشک‌های بالستیک در خاورمیانه را در اختیار دارد و برنامه‌های موشکی آن همچنان تهدیدی برای کشورهای منطقه و فراتر از آن است. علاوه‌براین، ارائه فناوری موشکی و پهپادی ایران به شرکا و نیروهای نیابتی خود، ثبات بین‌المللی را به خطر می‌اندازد و تنش‌های منطقه‌ای را تشدید می‌کند. قطعنامه ۲۲۳۱ (۲۰۱۵) بر این فرض استوار بود که ایران اقدامات لازم را برای بازگرداندن اعتماد به ماهیت منحصراً صلح‌آمیز برنامه هسته‌ای خود انجام خواهد داد، اما این اتفاق نیفتاده است. بنابراین، ضروری است که همه کشورها به اقداماتی برای مقابله با فعالیت‌های بی‌ثبات‌کننده مرتبط با موشک‌های بالستیک ایران از طریق همکاری‌های منع اشاعه ادامه دهند.

البته که تلاش‌هایی از این دست تا به امروز نتوانسته است خللی در روند قطعنامه ۲۲۳۱ ایجاد کند و همان‌طور که اشاره شد، امروز اقدامات ذیل توصیه شماره ۷ FATF بر ایران مترتب نیست. اما با توجه به رویکرد و عزم ایالات متحده برای اجماع‌سازی بین‌المللی در این خصوص، احتمال می‌رود تلاش‌هایی از سوی این کشور و متحدان آن برای اثرگذاری بر مواضع FATF در این زمینه نیز شکل بگیرد؛ به‌نحوی که اولاً این نهاد در دستورالعمل‌های خود انتظارات و مطالباتی را خارج از قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد در مورد نقض احتمالی، عدم اجرا، یا فرار از تحریم‌های مالی هدفمند مربوط به ایران مورد توجه کشورها کند. ثانیاً، زمینه برای تهیه قطعنامه‌ای پیرو قطعنامه ۲۲۳۱ در سازمان ملل متحد با هدف باقی‌ماندن ایران در ذیل تحریم‌های مرتبط با بحث تأمین مالی اشاعه فراهم شود.

^۱ سازوکار بازگشت سریع یا Snapback که بر اساس آن امکان اعمال مجدد سریع تحریم‌های سازمان ملل متحد علیه ایران در صورت «عدم اجرای قابل‌توجه تعهدات ذیل برجام» فراهم می‌شود.

^۲ Successor (future) resolutions

^۳ آرژانتین، استرالیا، اتریش، بحرین، بلژیک، بلژیک، بلغارستان، کانادا، کلمبیا، کرواسی، قبرس، جمهوری چک، دانمارک، استونی، فنلاند، فرانسه، آلمان، یونان، مجارستان، ایسلند، ایرلند، اسرائیل، ایتالیا، ژاپن، لتونی، لیتوانی، لوکزامبورگ، مونتنگرو، مراکش، هلند، نیوزلند، نورژ، پالاو، پاناما، لهستان، پرتغال، کره جنوبی، رومانی، سن‌مارینو، اسلواکی، اسلونی، اسپانیا، سوئد، اوکراین، انگلستان، و آنتیگوا و باربودا کشورهای حامی ابتکار امنیتی اشاعه و امضاکنندگان این بیانیه بودند.

^۴ Proliferation Security Initiative (PSI)

در این راستا، با توجه به تأکید FATF بر «ارائه دیدگاهی به‌روز از طرح‌های پیچیده فرار از تحریم‌های اعمال‌شده بر تأمین‌کنندگان مالی اشاعه در دور جدید ارزیابی‌ها»، اولاً ضروری است نسبت به شناسایی ریسک‌های موجود در مسیر نقل و انتقالات وجوه بین‌المللی و مدیریت آن‌ها اقدام کرد؛ به‌طور مثال، اخیراً گزارش‌های متعددی از سوی شرکت‌های مشاور بین‌المللی در خصوص استفاده ایران، کره شمالی، و روسیه از «رمزارها و صرافی‌های رمزارزی» جهت فرار از تحریم‌های مالی هدفمند به نهادهای نظارتی مختلف داده شده است که با قدری فشار سیاسی می‌تواند در همین مدت باقی‌مانده از قطعنامه ۲۲۳۱، به‌عنوان مستمسکی جهت احراز عدم اجرای قابل‌توجه تعهدات ایران در ذیل این قطعنامه از سوی FATF مصداق پیدا کند.

ثانیاً، در عرصه سیاست خارجی بایستی به‌نحوی عمل کرد که تا زمان انقضای کامل قطعنامه ۲۲۳۱ در دی ۱۴۰۴، زمینه برای بروز اختلافاتی که منجر به صدور قطعنامه‌ای جدید از سوی شورای امنیت سازمان ملل متحد شود، فراهم نشود، زیرا خارج‌شدن نام ایران از لیست رویکرد خاص کشوری FATF در زمینه تأمین مالی اشاعه و متعاقب آن لغو اقدامات تقابلی موضوع توصیه ۷ از سوی دیگر کشورها، زمینه‌ساز حذف نام ایران از لیست کشورهای غیرهمکار نیز به‌شمار می‌رود.

جمع‌بندی

ملموس شدن آثار و پیامدهای اقتصادی و سیاسی حل‌نشدن مسئله FATF از یک‌سو و مطرح‌شدن دوباره رویکردهای ناظر به اصلاح و بهبود روابط بین‌المللی با هدف حل مشکلات اقتصادی، در وعده‌های انتخاباتی و نیز اولویت‌های سیاست خارجی دولت چهاردهم از سوی دیگر، امیدها را برای گره‌گشایی از روابط ایران و FATF احیا، و انتظارات آحاد اقتصادی را تحت‌الشعاع خود قرار داده است. در این گزارش، بررسی شد که از سرگیری ارتباطات و ادامه تعامل ایران و FATF در دو کانال یا محور اصلی «پیگیری مطالبات و انتظارات قبلی FATF از ایران» و «مطالبات و انتظارات احتمالی جدید FATF از ایران» قابل بحث و پیگیری است و بخش عمده‌ای از اولویت‌ها و اهداف FATF در دوره ۲۰۲۴ تا ۲۰۲۶، که از سوی مکزیك به‌عنوان رئیس دوره‌ای جدید این نهاد اعلام شده است، پتانسیل اثرگذاری بر هر دو کانال یادشده را دارد.

در رابطه با ۶ مورد باقی‌مانده از مطالبات و انتظارات FATF از ایران بر مبنای برنامه اقدام تعریف‌شده در سال ۲۰۱۶ که در بیانیه عمومی این نهاد بر نهاد تأکید شده، مشخص شد که مطالبات اول تا سوم تا حد زیادی از ابعاد حقوقی و سیاسی برخوردار بوده و موارد چهارم تا ششم بیشتر از جنس فنی و نظارتی است. همچنین از آنجاکه به احتمال زیاد مرکز ثقل مناقشات و سایر اختلاف‌نظرهای حقوقی‌سیاسی در موارد اول تا سوم بحث درخواست FATF جهت اصلاح قانون مبارزه با تروریسم (مصوب ۱۳۹۴) به‌منظور حذف معافیت جرم تأمین مالی تروریسم برای گروه‌های مشخص شده «تلاش برای پایان دادن به اشغال خارجی، استعمار و نژادپرستی» است و این موضوع با اصول سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران مبنی بر «تنظیم سیاست خارجی بر مبنای حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان» (بند ۱۶ اصل سوم قانون اساسی) و «حمایت از مبارزه حق‌طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین و استعمارگران» (اصل ۱۵۴ قانون اساسی) در تعارض شناخته می‌شود، بنابراین گره‌گشایی از این مسئله و متعاقب آن موارد «تصویب و اجرای کنوانسیون‌های پالمو و CFT» و «شناسایی و مسدودکردن دارایی‌های گروه‌ها و نهادهای تروریستی» نیازمند انجام «اصلاحات جدی و درعین حال هوشمندانه» در قوانین و مقررات مربوطه است. در رابطه با موارد فنی و نظارتی موضوع موارد ۴، ۵، و ۶ نیز این‌طور نتیجه‌گیری شد از آنجاکه همه این موارد ناظر به شفافیت مبادلات مالی در داخل کشور هستند، پیگیری و پیاده‌سازی آن‌ها در چهارچوب قوانین داخلی نه‌تنها ریسکی را متوجه کشور نمی‌کند، بلکه می‌تواند به‌عنوان ابزاری جهت نشان‌دادن هرچه بیشتر حسن‌نیت ایران و حتی پیش‌شرطی برای انجام مذاکرات در خصوص سایر موارد به FATF پیشنهاد داده شود.

در رابطه با احتمال درخواست‌ها و مطالبات جدید نیز بررسی شد که در صورت درخواست FATF از ایران برای انجام یک برنامه اقدام جدید و در نتیجه انجام یا به‌روزرسانی برنامه ارزیابی ریسک ملی (NRA)، با توجه به تأکیدات و جهت‌گیری‌های اعلامی مکزیك در راستای پرداختن به بحث دارایی‌های مجازی، انتظار از ایران برای ارزیابی و پرداختن به ریسک‌های دارایی‌های مجازی و ارائه‌دهندگان خدمات دارایی مجازی در حوزه مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم، خیلی دور از انتظار نخواهد بود. بنابراین، از آنجاکه اولاً در اجرای مجدد طرح ارزیابی ریسک ملی طی سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲ زیرساخت اصلی در تهیه سند همان نسخه سال ۲۰۱۵ «ابزار عمومی ارزیابی ریسک ملی» (بدون پرداختن به ارزیابی ریسک دارایی‌های مجازی و ارائه‌دهندگان خدمات مرتبط با آن) بوده است، و ثانیاً مواردی

همچون لزوم دریافت مجوز یا ثبت فعالیت VASP‌ها از سوی یک مرجع ذیصلاح برخوردار از قدرت اعمال نظارت مؤثر (و نه از طریق نهادهای خودتنظیم)، در دستورالعمل‌های FATF از حالت «توصیه» به «الزام» تبدیل شده‌اند، لازم است هرچه سریع‌تر بستر لازم برای هدایت و کنترل ریسک‌های موجود در بازار این نوع دارایی‌ها، که عموماً در سال‌های اخیر و در غیاب چهارچوب‌های نظارتی گسترش چشمگیری نیز داشته‌اند، با طراحی یک چهارچوب جامع نظارتی تأمین شود.

احتمال طرح ملاحظاتی در خصوص ریسک‌های «تأمین مالی اشاعه» از جمله دیگر درخواست‌ها و مطالبات احتمالی FATF است که در این گزارش به آن پرداخته شد. در این خصوص، این‌طور نتیجه‌گیری شد که اگرچه تلاش‌های ایالات متحده برای اثبات عدم اجرای قابل توجه تعهدات ایران در ذیل برجام و در نتیجه فعال‌شدن سازوکار بازگشت سریع تحریم‌های سازمان ملل تا به امروز نتوانسته است خللی در روند قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت ایجاد کند و امروز ایران از ذیل توصیه ۷ FATF خارج شده، با توجه به رویکرد و عزم این کشور برای اجماع‌سازی بین‌المللی در این خصوص، احتمال می‌رود تلاش‌هایی از سوی ایالات متحده و متحدان آن برای اثرگذاری بر مواضع FATF در این زمینه نیز شکل بگیرد؛ به‌نحوی که اولاً این نهاد در دستورالعمل‌های خود انتظارات و مطالباتی را خارج از قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد در مورد نقض احتمالی، عدم اجرا یا فرار از تحریم‌های مالی هدفمند مربوط به ایران مورد توجه کشورها کند. ثانیاً، زمینه برای تهیه قطعنامه‌ای پیرو قطعنامه ۲۲۳۱ در سازمان ملل متحد با هدف باقی‌ماندن ایران در ذیل تحریم‌های مرتبط با بحث تأمین مالی اشاعه فراهم شود.

در این راستا، با توجه به تأکید FATF بر «ارائه دیدگاهی به‌روز از طرح‌های پیچیده فرار از تحریم‌های اعمال‌شده بر تأمین‌کنندگان مالی اشاعه در دور جدید ارزیابی‌ها»، اولاً ضروری است نسبت به شناسایی ریسک‌های موجود در مسیر نقل و انتقالات وجوه بین‌المللی و مدیریت آن‌ها اقدام کرد. ثانیاً، در عرصه سیاست خارجی بایستی به‌نحوی عمل کرد که تا زمان انقضای کامل قطعنامه ۲۲۳۱ در دی ۱۴۰۴، زمینه برای بروز اختلافاتی که به صدور قطعنامه‌ای جدید از سوی شورای امنیت سازمان ملل متحد منجر شود، فراهم نشود.

منابع و مآخذ

آئین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پول‌شویی، مصوب ۱۳۹۸ هیئت وزیران.
اریاب‌افضلی، م.، و همکاران (۱۳۹۸). «سند ارزیابی ریسک ملی (NRA) در حوزه مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم». طرح پژوهشی به سفارش شورای عالی مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم، پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
پورقربان، م.، و زارع‌پور، ش. (۱۴۰۲). «عضویت در کنوانسیون‌های پالرمو و سی‌اف‌تی و تأثیر آن بر امنیت ملی ایران». دوفصلنامه سیاست و روابط بین‌الملل، ۶(۱۱)، ۱۶۷-۱۸۶.
طالعی، غ.ر.، و میرزاجانی، ح.ر. (۱۴۰۱). سیاست جنایی ایران در قبال تأمین مالی تروریسم در مواجهه با توصیه‌ها و برنامه اقدام FATF. پژوهش‌نامه حقوق کیفری، ۱۳(۲)، (پیاپی ۲۶)، ۲۴۱-۲۶۹.
کاشانی، ف. (۱۳۹۶). نبرد تفسیرها و غنی‌سازی اورانیوم در ایران. تهران: دنیای تابان اقتصاد.

- Financial Action Task Force. (2024). *High-risk jurisdictions subject to a call for action*. Retrieved from: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/High-risk-and-other-monitored-jurisdictions/Call-for-action-june-2024.html>.
- Financial Action Task Force. (2024). *Mexico presidency priorities*. Retrieved from: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/FATF/Mexico-Presidency-Priorities.pdf.coredownload.inline.pdf>.
- Financial Action Task Force. (2023). *Guidance on countering proliferation financing*. Retrieved from: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Guidance-Countering-Proliferation-Financing.pdf.coredownload.pdf>
- Financial Action Task Force. (2021). *Guidance on proliferation financing risk assessment and mitigation*. Retrieved from: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Guidance-Countering-Proliferation-Financing.pdf.coredownload.pdf>.
- Gibraltar Financial Intelligence Unit. (2022). *Guidance on proliferation financing risk assessment and mitigation*. Retrieved from: <https://www.gfiu.gov.gi/uploads/docs/publications/Guidance-Proliferation-Financing-Risk-Assessment-Mitigation.pdf>.
- United Nations Security Council. (2015). *Resolution 2231*. Retrieved from <https://www.state.gov/joint-statement-on-un-security-council-resolution-2231-transition-day/>.
- United States Department of State. (2023). *Joint statement on UN Security Council Resolution 2231 transition day*. Retrieved from: <https://www.state.gov/joint-statement-on-un-security-council-resolution-2231-transition-day/>.
- United States Department of State. (2015). *UN security council resolution 2231*. Retrieved from: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/245317.pdf>
- Financial Action Task Force. (2023). *Methodology for assessing compliance with the FATF recommendations and the effectiveness of AML/CFT systems*.

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

تهران: میدان آرژانتین، ابتدای بزرگراه آفریقا، پلاک ۱۰
کدپستی: ۱۵۱۴۹۴۷۱۱۱ صندوق پستی: ۷۹۴۹-۱۵۸۷۵

www.mbri.ac.ir